

П. М. Кралюк, І. Д. Пасічник, М. М. Якубович

ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ В ФІЛОСОФСЬКІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ

Монографія

ОСТРОГ

ВИДАВНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»

2013

УДК 140.8:908(477.81)

ББК 87

К 78

*Друкується за ухвалою вченої ради
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 4 від 28 листопада 2013 року)*

Авторський колектив:

П. М. Кралюк, І. Д. Пасічник, М. М. Якубович.

Рецензенти:

В. О. Балух, доктор історичних наук, професор;
М. О. Зайцев, доктор філософських наук, професор;
О. Н. Саган, доктор історичних наук, професор.

Кралюк П. М.

К 78 Острозька академія в філософській культурі України : [монографія] / П. М. Кралюк, І. Д. Пасічник, М. М. Якубович. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – 482 с.; іл.

ISBN 978-966-2254-68-6

Монографія «Острозька академія в філософській культурі України» присвячена інтелектуальній спадщині першого вищого навчального закладу України – Острозької академії XVI – XVII ст. На основі джерел, частина яких раніше була недоступна вітчизняним дослідникам, автори показують значимість надбань Острозької академії для розуміння інтелектуального життя в середньовічній та ранньомодерній Україні. Особливості філософських пошуків острозьких книжників простежуються у зв'язку із давньоруською та ренесансною філософією на українських землях. На підставі віднайдених документів автори вказують на розмаїття та неоднозначність української філософської культури, її зв'язок із релігійними, політичними та суспільними процесами в Східній Європі.

На особливу увагу заслуговують два головних напрями філософської думки острозьких книжників – православний традиціоналізм, представлений Василем Суразьким, Іваном Вишенським та іншими авторами, а також ренесансний гуманізм, який можна віднайти в творах Симона Пекаліда та Яна Лятоса. Монографія розкриває й філософсько-теологічні погляди Мелетія Смотрицького, які раніше не були предметом ґрунтовних наукових досліджень. Відзначено у монографії й особливості подальшого розвитку традицій Острозького академії в Україні та за її межами.

Видання орієнтоване на філософів, богословів, викладачів, студентів та усіх, кому небайдужі здобутки української філософської думки.

УДК 140.8:908(477.81)

ББК 87

ISBN 978-966-2254-68-6

© Кралюк П. М., Пасічник І. Д.,
Якубович М. М., 2013

© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2013

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ	
ТА ЇЇ ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА В ІСТОРИОГРАФІЇ	7
ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ АКАДЕМІЇ ТА ЇЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ ..	44
ДАВНЬОРУСЬКА ФІЛОСОФІЯ ЯК ПРЕДТЕЧА	
ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ В ОСТРОЗЬКІЙ АКАДЕМІЇ	60
Костянтин-філософ на українських землях	60
Становлення та розвиток православно-слов'янської філософської традиції ..	69
Трактування поняття філософія в давньоруській культурі	74
Перекладна література філософського характеру	77
Оригінальна філософська думка в Київській Русі	85
Філософська культура України періоду «темних віків»	105
Ісихазм та його поширення на українських землях	110
Нові проторенесансні тенденції. «Похвала князю Вітовту» й «Волинський короткий літопис»	117
РЕНЕСАНСНА ФІЛОСОФІЯ В РАННЬОМОДЕРНІЙ УКРАЇНІ	124
Олельківський ренесанс	124
Основні тенденції розвитку ренесансної культури на українських землях ..	130
Перші ренесансні гуманісти. Григорій Саноцький та Філіп Буонакорсі Каллімах	133
Філософські аспекти ренесансної латиномовної поезії в Україні	139
Руський Парнас. Спроба адаптації ренесансної культури до українських реалій	145
Протестантизм на українських землях. Філософія соцініан	157
РЕЛІГІЙНО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ	
ОСТРОЗЬКОГО ОСЕРЕДКУ	171
Релігійні традиції дому князів Острозьких	171
Острозька академія: специфіка та основні етапи розвитку	185
Видавнича діяльність Острозького культурного осередку	204
Створення та діяльність Дерманського релігійно-культурного осередку	220

ОСТРОЗЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ОСЕРЕДОК В УНІЙНИХ ПРОЦЕСАХ КІНЦЯ XVI СТ.	229
Князь В.-К. Острозький та унійні тенденції кінця 70-их – початку 90-их рр. XVI ст.	229
Берестейські собори 1596 р. та антиунійна боротьба	240
Князь В.-К. Острозький як промотор антиунійної полеміки	249
ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ ЯК ОСЕРЕДОК БОГОСЛОВ'Я	266
Острозька Біблія та її значення для розвитку богословської думки в Україні	266
Тенденції розвитку богословської думки в Острозькій академії	273
ПРАВОСЛАВНИЙ ТРАДИЦІОНАЛІЗМ ТА ЙОГО РЕЦЕПЦІЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ТА БОГОСЛОВСЬКІЙ ДУМЦІ ОСТРОЗЬКОЇ АКАДЕМІЇ	276
Православний традиціоналізм як феномен розвитку східного християнства	276
Витоки православного традиціоналізму острозьких книжників	282
Василь Суразький як представник острозького традиціоналізму	283
Релігійно-філософські погляди Івана Вишенського	308
Образ нехристиянських релігій у творах острозьких традиціоналістів: полеміка з ісламом	316
Православний традиціоналізм першої половини XVII ст.	328
Помірковано-поступовий напрямок	339
РЕНЕСАНСНА ДУМКА В ОСТРОЗЬКОМУ КУЛЬТУРНОМУ ОСЕРЕДКУ	355
Суспільно-філософські погляди Симона Пекаліда	355
Ян Лятос як натурфілософ	357
РОЗВИТОК СУСПІЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИХ ТРАДИЦІЙ ОСТРОЗЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ОСЕРЕДКУ	407
Релігійно-філософські погляди Мелетія Смотрицького	407
Ренесансні ідеї в «Ляменті про нещасну пригоду...»	418
«Острозький літописець» як пам'ятка української суспільної думки XVII ст.	422

Історіософія «Дніпрових камен»	431
Активізація релігійно-культурної діяльності Києво-Печерського монастиря	440
Релігійно-філософські погляди Захарії Копистенського	444
Діяльність Київського братства. Іов Борецький	447
ПІСЛЯМОВА	452
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	455

ПЕРЕДМОВА

Помітним явищем у розвитку української культури кінця XVI – початку XVII ст. стала Острозька академія. Завдяки останній, в Україні значно розширився прошарок освічених людей. Діячі, пов'язані з Острозькою академією, відіграли помітну роль у розвитку міщанських братств, їхній культурній та освітній діяльності, сприяли перетворенню Києво-Печерського монастиря в потужний релігійно-культурний осередок, розвинули й заснували впливові монастирські осередки (Дерманський та Межигірський монастирі, скит Манявський). Хоча діяльність академії мала виражену конфесійну складову, проте реально вона вийшла за її межі.

В Острозі виникла одна з перших постійних друкарень на теренах Східної Європи. У ній побачила світ відома Острозька Біблія (1580-1581), яка стала канонічним текстом церковнослов'янською мовою для православних церков. Окрім цієї книги, в Острозькій друкарні з'явилися різноманітні друки – богослужбові книги, полемічні твори, букварі і т. ін. Академія та пов'язаний з нею культурний осередок в Острозі дали імпульс для розвитку в Україні та в православних слов'ян біблеїстики, грецистики, філологічної науки. Не випадково випускник Острозької академії М. Смотрицький уклав граматику старослов'янської мови, яка в XVII-XVIII ст. користувалася великою популярністю й справила помітний вплив на розвиток мови й мовознавства в східно- й південнослов'янських народів.

Острозька академія також стала важливим етапом у розвитку української філософської думки. З одного боку, вона продовжила ті релігійно-філософські традиції, які склалися на українських землях у давньоруський період. З іншого боку, діячі Острозької академії зазнали західного впливу, зокрема ренесансного й реформаційного. Це вело до синтезу в Острозькому культурному осередку давньоруських традицій і традицій західних, у т. ч. в плані філософському. Фактично в Острозі творилася оригінальна філософська думка, яка поєднувала ці традиції й водночас зверталася до осмислення тогочасних українських проблем.

Наукове видання

Кралюк Петро Михайлович, **Пасічник** Ігор Демидович, **Якубович** Михайло Михайлович

**ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ
В ФІЛОСОФСЬКІЙ КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ**

Монографія

Технічний редактор *Р. В. Свинарчук*

Комп'ютерна верстка *Н. О. Крушинської*

Художнє оформлення обкладинки *К. О. Олексійчук*

Підписано до друку 10.12.2013.

Формат 100x70/16. Ум. друк.арк. 39,16. Тираж 300 пр. Зам. № 143-13.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «TimesNewRoman»

Оригінал-макет виготовлено у видавництві

Національного університету «Острозька академія»,

Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Видавець СПД Свинарчук Р. В.

Тел. (+38067) 771 28 70, e-mail: 35800@ukr.net.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 27 від 29 липня 2004 року.